

OM azonosító: 032551

**VÖRÖSMARTY MIHÁLY
GIMNÁZIUM
ÉRD**

PEDAGÓGIAI PROGRAM
KÖRNYEZETI NEVELÉSI PROGRAM
LOCAL AGENDA 21

2013

Bevezető

1972-ben ült össze az ENSZ kezdeményezésére az első környezetvédelmi világkonferencia. Ekkorra érett egyre inkább tudatos felismeréssé, hogy a "megsebzett bolygón" az ember és a természet viszonyának gyökeres újragondolására és megváltoztatására van szükség. És ez nem egy szabadon választható alternatíva, hanem az emberiség "túlélési stratégiájának" kritériuma, szükségszerű kényszerűség. A társadalmi lényé vált ember – a dinamikus műszaki fejlődés, a fejlett világ fogyasztói társadalmi struktúrájának döbbenetes gyorsaságú kialakítása közben (amely áhított vágya lett a fejlődő és az elmaradott országoknak egyaránt) – ugyanis egyszerűen elfelejtkezett arról, hogy lényegét tekintve természeti lény maradt, hogy a természet része és nem egy olyan kívülálló hatalom, amelynek feladata és hivatása uralni és meghódítani, "leigázni" létrehozóját. Az ember társadalmi énje figyelmen kívül hagyta, hogy a természet erőforrásai végesek, a bioszféra egyetlen hatalmas ökoszisztémaként működő, sokmillió éves evolúciója során dinamikus egyensúlyi állapotba jutott önszabályozó rendszere labilis és sérülékeny, számos mutatója már a kritikus érték felé közeledik. Ekkorra döbrent rá, hogy változásra, változtatásra van szükség. Azonnal és számos területen. Arra kell törekedni, hogy a technokrata szemléletet egy új, "környezetbarát" szemlélet váltsa fel, mert a régi út tovább nem járható, önpusztítás felé vezet. Ki kell dolgozni egy hosszú távú stratégiát, amely további évtizedeken túl is lehetővé teszi a környezetkímélő fejlődést. A cél elérése érdekében egyrészt egy gazdasági stílusváltásra van szükség, amely energiakímélő és anyagújrahasznosító, valamint - és ez talán még fontosabb – meg kell változtatni az emberi szemléletet. Már csak azért is, mert az előbbi az utóbbi nélkül megvalósíthatatlan. Egyszerre és egy időben kell megcélolni minden korosztályt és generációt, és égetően szükséges olyan nevelési programok kidolgozása, amelyek ehhez a szemléletváltáshoz szükséges szemléletformálást meg tudják valósítani. Még hozzá minél fiatalabb korban, annál jobb, jószerivel attól a pillanattól kezdve, ahogy az új nemzedékek ifjú tagjai az őket körülvevő világra rácsodálkoznak.

A célkeresztbe tehát okkal – ezúttal is – az intézményes oktatás került.

1972 óta sok (szennyezett) víz lefolyt a Dunán. Az azóta eltelt évek törekvései és kezdeményezései (a központiak és az alulról indulók egyaránt) minden szinten elismerésre méltó eredményeket tudnak felmutatni szerte a világon, így hazánkban is. A különböző oktatási és nevelési programok, új szervezeti formák, a kapcsolatteremtés és az információs hálózatok egyre gazdagodó lehetőségei, a szakmai anyagok és kiadványok – és még lehetne folytatni a

sort – egy valóban széles front megnyitását jelentették az időközben önállósuló, új nevelési terület, a *környezeti nevelés* arcvonalán.

A környezeti nevelés célkitűzése nem kevesebb, minthogy a társadalom és a természet fenntarthatósága és működőképességének megőrzése céljából kialakítsa az emberek *környezettudatos* magatartását. Ez a korábbiaktól eltérő viszonyulásokat igényel, egy más, új értékrend elfogadását, olyan cselekvési és döntési képességeket, amely az emberek életvitelének tudatos megváltoztatását eredményezi. Akkor eredményes, ha az ember egész életen keresztül tartó folyamat, amely az intézményes nevelési színtereken legfeljebb csak megkezdődött. Komplex közelítésmódja miatt változatlan kihívás ma is minden pedagógus számára, hiszen minden szinten, óvodai neveléstől a felsőoktatásig interdiszciplinárisan – több tudomány felől is megközelítve – kell érvényesülnie. Igaz, hogy főképp biológiai, ökológiai alapismereteket kívánó, tudatosan elfogadott, az összefüggéseket, a változások következményeit tisztán látó értelmi alapokon nyugszik, azonban átszövi valamennyi tantárgyat és emocionális attitűdjei is legalább ennyire fontosak. Mivel egyszerre igényel analitikus és holisztikus megközelítést, egyidejűleg közvetít értelmi érveket és az érzelmi azonosulást, még a művészeti tárgyak is megtalálják csak általuk igazán megoldható feladataikat benne. Egyszerre globális és lokális, hiszen a problémák az egész Földet érintő globális kérdések, ugyanakkor a helyben lecsapódó gondok felismerése és megoldásainak keresése lokálissá teszi.

A környezeti nevelés, mint új nevelési feladatokat magába foglaló terület jelentkezett a hetvenes évek elején. Ha azonban végiggondoljuk törekvéseit, megvalósítási módszereit, megismerjük eszköztárát, egyszer csak azt vesszük észre, hogy még sincsenek különleges, egyedi specifikumai, benne van, benne kell lennie részként az egészben, valamennyi olyan nevelési feladatban, amelyet a pedagógia, mint neveléstudomány eddig is magába foglalt. Minden területen hatnia kell, mert csak így formálja át a gondolkozást lépésről lépésre, változtatja meg a magatartást, és eredményezi, hogy a társadalom minden tagja érezze saját, senki másra át nem ruházható felelősségét.

Gimnáziumunk környezeti nevelési programjának összeállításakor kiemelt szerepet kell kapnia azon szemlélet folytatásának, amely eredményeként 1997-ben iskolák az ország hat KÖRNYEZETI NEVELÉSI MINTAISKOLA egyike lett, jelenleg az ÖKOISKOLA HÁLÓZAT tagja.

1. Törvényi háttér

A törvényi háttért az LXXIX. törvény 45.§, valamint a közoktatásról szóló törvény 2003. évi módosítása /114.§/ és 1995. Évi LIII.törvény 54.§.

2. Helyzetelemzés, helyzetkép

Az iskola rövid története / ld. PEDAGÓGIAI PROGRAM: I/9. pont/

Iskolánk szakmai múltja a környezeti nevelési törekvések vonatkozásában

Iskolánk meghatározó szerepet játszott a hazai környezeti nevelés megszületésében. A 70-es évek elejétől kezdve működött környezetvédelmi szakkör, került sor környezetvédelmi táborok, terepgyakorlatok szervezésére, tantárgy-pedagógiai kísérletekre, az Országos Pedagógiai Intézet támogatásával. Az akkoriban elért eredmények mára a mindennapi munka részévé és követelményévé váltak.

Nálunk került sor elsőként, még a 80-as évek elején a történelem és a környezeti nevelés összefüggéseinek vizsgálatára is. A munka során kidolgozott tartalmi és a módszertani ajánlások a humán tárgyra kibővítve számos publikáció révén váltak közkinccsé. /Pl. Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia, Kerettantervi segédlet a környezeti neveléshez./. A rendszerváltozást követően lehetőség adódott nemzetközi programokban való részvételre, módszertani továbbfejlődésre. Az utóbbi évtized eredménye a nyelvek és a komplex tábor térnyerése.

A környezeti nevelés szinterei az iskolában

Hagyományos tanórai oktatásszervezésben

Tanórán, laboratóriumban

A tanórákon hozzá rendeljük az adott témához megfelelő környezetvédelmi vonatkozásokat. Az óra jellege határozza meg, hogy melyik problémát hogyan dolgozzuk fel. Kiemelt helyet kapnak a napi életvitelben megjelenő környezetkímélő, forrástakarékosságot realizáló elemek amelyekkel a diákok is találkozhatnak.

A természettudományos tantárgyakban /biológia, földrajz, kémia, fizika/ elfogadott és ismert a környezeti problémák beépítése a tananyagba. Kevésbé ismert és alkalmazott a környezeti szemlélet megjelenése a humán tárgyakban. Intézményünkben törekszünk ezen ismeretek integrálására is /ld. melléklet szerint/.

Különböző interaktív módszereket használva adjuk át az ismereteket, de jelentős szerepet kap az önálló ismeretszerzés is. A szemléltetés valamennyi eszközét, – a hagyományos, audiovizuális és informatikai – felhasználjuk és alkalmazzuk. Fontos, hogy a diákok komoly elméleti alapokat szerezzenek, mert így nemcsak emocionálisan, hanem racionálisan közelítenek a környezeti problémákhoz.

Nem hagyományos tanórai keretben

Tantárgyközi tevékenységformák

- Projekt módszer
- Téma nap
- Témahét

Tanórán kívüli programok

- Diákjaink részt vesznek valamennyi olyan tanulmányi versenyen, ahol a környezet- és természetvédelem fontos téma.
Ezek: Országos Kaán Károly Környezetvédelmi és Természetvédelmi Tanulmányi Verseny, Országos Hermann Ottó Környezetvédelmi és Természetvédelmi Tanulmányi Verseny, Országos Kitaibel Pál Környezetvédelmi és természetvédelmi Tanulmányi Verseny, Lóczy Lajos ill. Less Nándor földrajz verseny. Tanulóink szívesen választják az OKTV vonatkozó témáit is, illetve részt vesznek különböző pályázatokon / pl. Földtani Örökségünk/.
- Iskolánk is kezdeményezte egy ilyen verseny szervezését. Tizenegy éve kerül sor minden évben a Magyar Földrajzi Múzeummal közösen az „Utazókutazások” versenyre, amelyet Pest-megyei és fővárosi 5-8 évfolyamon tanuló diákok számára rendezünk, nagy sikerrel.
- Az iskolában 42 éve kerül sor környezetvédelmi, természetvédelmi-termeszetismereti öko-táborra. ***Az országban legelsőként, szerveztünk ilyen tábort 1972 nyarán! Ez az esztendő különösen fontos mindannyiunknak, hiszen az első e***

témában fogant ENSZ konferencia, és a világot megrázó és azóta beigazolódó prognózisaival felelős cselekvése ösztönző Növekedés Határai (D. Meadows) című Római Klub jelentés is 1972-re datálódik. A táborozás módszertanáról, tematikájáról több publikáció is megjelent, 1980-ban UNESCO szemináriumon számoltunk be az itt folyó környezeti nevelési munkáról.

- 1973 óta folyamatosan működik iskolánkban környezetvédelmi szakkör.
- 1998 óta folyik az 5-8 évfolyam számára komplex-környezeti nevelési tábor, amely tematikájában eltér az ökotáborétól, mivel a képzőművészeti alkotótábor jellege is van.
- Az iskolánkban folyamatosan történik a hulladékpapír (külön papíros konténerrel) és a használt elem gyűjtése. Ezen kívül rendszeresen szervezünk kampányokat is.
- Kiállításokat szervezünk, pl. természetfotó, tábori élet, múlt és környezet, a környezetvédelmi szakkör kiállításai. Pl. savas eső, fogyasztó társadalom, helyi környezeti problémák stb.
- Karácsonyi kézműves foglalkozásokon újra papír készítése, ajándékok természetes anyagokból
- a jeles alkalmak megünneplése, pl. a Föld Napja, Víz világnapja stb.
- Erdei iskola programokat szervezünk, ahol kiemelt szerephez jut a természetes és az épített környezettel való kapcsolat.
- Múzeumlátogatásokat szervezünk, felkeressük a védett természeti értékeket Magyarországon. A műemlékeket igyekszünk környezeti összefüggéseikben bemutatni

Nemzetközi környezeti nevelési programokban való részvétel

Korábban az alábbi nagyobb nemzetközi környezeti nevelési programban vettünk részt:

- Európai Levegőszennyeződési Projekt
- 1995-1998 között egy dán-magyar hulladékkezelési program
- Tantárgyak zöldítése / svájci-magyar program / 1995 -1996.
- 1999-2000 között egy svéd-görög-német-magyar erdővédelmi programban, nemzetközi cserekapcsolattal
- Takarékoskodj! Iskolai Energiatakarékossági Program
- jelenleg a GLOBE Nemzetközi Környezeti Nevelési Program-programban vesz részt iskolánk

3. Az erőforrások:

A környezeti nevelési munkánk céljainak eléréséhez elengedhetetlen feltétel, hogy az iskolai élet résztvevői egymással, valamint külső intézményekkel, szervezetekkel jó munkakapcsolatot, együttműködést alakítsanak ki. A résztvevők és a közöttük kialakuló együttműködés egyben környezeti nevelési munkánk erőforrása is. Az iskolának a következő években törekednie kell ezeknek az erőforrásoknak még jobb kihasználására.

Nem anyagi erőforrások

Az iskolán belüli együttműködés

A tanárok. Az iskola minden tanárának feladata, hogy környezettudatos magatartásával, munkájával példaértékű legyen a tanulók számára. Ahhoz, hogy az iskolai környezeti nevelés közös szemléletben és célokkal valósuljon meg, ki kell alakítanunk, illetve tovább kell fejlesztenünk a munkaközösségek e téren történő együttműködését is.

A diákok. Az iskola minden tanulójának feladata, hogy fenntartható életmódot folytasson és figyelmeztesse társait a kulturált, tudatosan környezetszemléletű magatartásra. Ebben kiemelkedő szerepet kell kapnia az iskola diákönkormányzatának, az osztályközösségeknek, valamint a környezet védelme iránt különösen érdeklődő és elkötelezett diákok csoportjának.

Az iskolapszichológus. Az iskolapszichológus felméréseivel, és azok elemzéseivel segítse a környezeti nevelési munkát. Tegye rendszeressé ezeket a vizsgálatokat, hogy a hatékonyságról és a változásokról folyamatosan tájékoztatást kapjunk.

A szülők. Az iskolai környezeti nevelés területén is nélkülözhetetlen a szülői ház és az iskola harmonikus együttműködése. Fontos, hogy a szülők és gyermekeik megerősítsék egymásban azt a környezettudatos magatartást, amit az iskola közvetíteni kíván. Ez egyrészt azon keresztül valósuljon meg, hogy az elsajátított viselkedési formákat, ismereteket otthon is alkalmazzák a tanulók, másrészt egyes programok anyagi fedezetét – a lehetőségeket figyelembe véve – a családok maguk is biztosítják!

Nem pedagógus dolgozók. Az iskola adminisztrációs és technikai dolgozóinak munkájukkal aktív részeseivé kell válniuk a környezeti nevelési programnak. Az iskolai adminisztráció területén fontos feladat az anyagtakarékos munkavégzés (féloldalas papírok használatának mellőzése, kicsinyített illetve kétoldalas fénymásolás, papírhulladékok, kifogyott festékpátronok gyűjtése stb.). Példaértékű, ha tanulók látják, hogy az iskola épületének takarítása során környezetkímélő, az egészségre nem ártalmas tisztítószereket használnak. A szelektív hulladékgyűjtés továbbfejlesztésére a takarítók aktív közreműködése is szükséges.

A diákok a környezeti témákkal kapcsolatos ismereteiket a tanáraikkal való közös munka során tanórai és tanórán kívüli programok keretében sajátítják el. Nagy szerepe kell, hogy legyen a környezettudatos szemlélet kialakításában az erdei iskoláknak, a témanapoknak, a hulladékgyűjtési akcióknak, a terepgyakorlatoknak, valamint a nyári táboroknak. A diákok, a tanárok és a szülők együttműködése nélkülözhetetlen a környezetbarát iskolai környezet létrehozásában és megőrzésében. A tanórák és a tanórán kívüli programok környezetnevelési tartalmát a munkaközösségeknek kell meghatározniuk, a koordinálás és felügyelet munkaközösségvezetői, illetve igazgatóhelyettesi feladat.

Az iskolán kívüli együttműködés

Fenntartó. Mivel a fenntartó határozza meg az általa felügyelt intézmények profilját és költségvetését, ezért a fenntartóval való kölcsönös együttműködés a környezeti nevelési programunk megvalósítása szempontjából is fontos. Célunk, hogy a fenntartó a kötelező támogatáson túl is finanszírozza az iskolai környezeti nevelési programokat.

Környezeti neveléssel foglalkozó intézmények. A tanórai és a tanórán kívüli környezeti programot színesebbé és tartalmasabbá teszi a különböző intézmények meglátogatása, a velük való kapcsolattartás. Ezek erősítése feladat.

Civil szervezetek A civil szervezetek szakmai ismereteikkel és programjaikkal segítik a környezeti nevelési munkát. Tantestületünk több tagja dolgozik a különböző szervezetekben, és rendszeresen vesz részt előadásaikon, továbbképzéseiken. Ezeket a kapcsolatokat erősíteni, illetve bővíteni kell. Figyelmet kell fordítani és az együttműködés formáit keresni az

átalakuló városok mozgalommal, amely 2013-ban a világ közel 3000 városában dolgozik példamutató életvitellel, útkeresésekkel a XXI. századi ember életmódjának fenntarthatóvá alakításán. (Magyarországon: Budapest Wekerle telep, Szentendre, Vecsés, Kecskemét...)

Környezetvédő Egyesület Érd

Az Érdi Környezetvédő Egyesület célja lakóhelyünk, Érd természeti, épített és kulturális értékeinek, megismerése, megismertetése, és megóvása, az ezt veszélyeztető problémák feltárása, nyilvánosságra hozatala, kezelése; környezetvédő szemlélet és magatartásforma kialakítása és terjesztése, az emberek környezeti öntudatra ébresztése társadalmi összefogás elősegítése a városért és természeti környezetéért, legfőképpen az itt lakó emberek életminőségének javításáért.

Hivatalos szervek. A hivatalos szervek egyik feladata annak ellenőrzése, hogy környezetvédelmi és egészségügyi szempontból megfelelően működik-e az iskola. Javaslatukra, véleményeikre építeni kívánunk a jövőben is.

Anyagi erőforrások

Saját erőforrások.

Költségvetés. Az iskolai költségvetés összeállításakor figyelembe kell venni a környezeti neveléssel kapcsolatos anyagi igényeket.

Alapítvány. Az iskolai alapítványok eddig is támogatták a tanulók erdei iskolákban és nyári táborokban való részvételét. Ezt a gyakorlatot folytatni kell.

Külső erőforrások

Pályázat. A pályázatok megjelenésének figyelése munkaközösség vezetői feladat. Az elnyert összeget teljes egészében a környezeti nevelési programok megvalósítására kell fordítani!

4. Alapelvek, jövőkép, célok

A környezeti nevelés alapelvei közül az alábbiakat kiemelten kell kezelnünk. Ezek fogalmát, tartalmát, megnyilvánulási módjait a kompetencia alapú oktatás eszközrendszerével megtagatva a napi közbeszéd részévé és cselekvéseinket meghatározó tényezőkké kell tennünk:

- a fenntartható fejlődés,
- a kölcsönös függőség, ok-okozati összefüggések,
- a helyi és globális szintek kapcsolatai, összefüggései, kék gazdaság

- alapvető emberi szükségletek,
- emberi jogok, egyenlő hozzáférés
- demokrácia, és transznacionális pénzirányítás
- elővigyázatosság,
- biológiai sokféleség,
- az ökológiai lábnyom és biokapacitás

Ennek megfelelően iskolánk feladatai a környezeti nevelés terén:

Legyen képes és alkalmas kollektív pedagógusgárdájával

Az elmélet területén

– *a környezeti nevelés tantárgy-pedagógiájának nemzetközi összehasonlítással történő áttekintésére és a hazai teendők elvi megalapozására;*

– *a kerettantervek és a módosított kerettantervek adta lehetőségekre építve legyen alkalmas az iskolai tantárgyi rendszerek környezeti nevelési összefüggéseinek feltárására és kutatására, különös tekintettel a humán tantárgyakra, az interdiszciplináris kérdésekre és a tantárgyi koncentrációk lehetőségeire.*

A gyakorlat területén:

- *legyen bemutatásra is alkalmas mintaszerű iskolai külső és belső környezet (iskolaudvar, iskolakert, iskolapark, megfelelően kialakított "zöld belső terek", stb.)*
- *működése is tükrözze a környezetkímélő törekvéseket (energiatakarékos megoldások a víz-, elektromos áram, fűtés stb. szolgáltatás biztosítása során, környezetbarát, egyben kellemes és esztétikus berendezés stb.)*
- *legyen képes a tanulói tevékenységet kívánó módszerek bemutatására és kidolgozására.*
- *legyen feladata a környezeti neveléssel kapcsolatos tanulói laboratóriumi feladatok és terepgyakorlatok széleskörű feladatrendszerének összegyűjtése, alkalmazása és kidolgozása*
- *a helyi környezet és természeti értékek megismerése és védelme, környezeti és fogyasztói problémák feltárása*
- *cselekedtető programok szervezése (pl. az Átalakuló Városok adaptációja szerint)*
-

5. Tanulásszervezés és tartalmi keretek

A környezeti nevelés összetettségét csak komplex módszerek segítségével lehet közvetíteni. Ezért fontos a tantárgyak közötti integráció. Minden lehetőséget meg kell ragadnunk, hogy megfelelő módon diákjainkban egységes képet alakítsunk ki az őket körülvevő világról. Ennek megfelelően a **módszerek** között szerepet kell kapnia a kooperatív technikáknak, a játékoknak, a folyamatok modellezésének, a riportmódszereknek, a projektmódszereknek, a terepgyakorlati módszereknek, a kreatív tevékenységek formáinak, és a művészeti kifejezéseknek. Ez megfelelő taneszközi felszereltséget igényel, amely jobbára (tábori, laboratóriumi, technikai stb.) rendelkezésünkre áll.

Törekvéseinknek tükröződnie kell a **minőségfejlesztésben** és a **tanári továbbképzések** szervezésében is. Intézményünknek az Oktatási Minisztérium T300730-1846/1999. alapítási számmal engedélyezte a „Tanulságos múlt – jövő iránti felelősség” címmel akkreditált pedagógus továbbképzési program indítását.

Készült: dr. Szerényi Gábor és Horváth Kinga munkája alapján

Érd, 2012. szeptember 1.

Szilasné Mészáros Judit
intézményvezető

A jelenleg hatályos program szövegszerű módosítási javaslatát Kohajda László közoktatási és környezetvédelmi szakértő készítette, 2013. márciusában, a TÁMOP-3.1.3-10/1-2010-0005 projekt *innovációk* alprojektje keretében.

Jelen dokumentum takarékos nyomdatechnikai eljárással

(keskeny margók, kisebb helyközök, kisebb betűméret) készült.

Nyomtatását csak indokolt esetben, festéktakarékos nyomtatóbeállítás mellett, kétoldali nyomtatással, vegyszertakarékos technológiával újrahasznosított papírra javasoljuk.

Takarékoskodjunk az olcsón elérhető forrásokkal is!

2013